

Edebi Yazında Kültürel Öğelerin Aktarımının Betimleyici Çeviri Araştırmaları Kapsamında İncelenmesi

Lokman TANRIKULU (*)

Öz: Aynı dili konuşmayan toplumlar ve bireyler arasında iletişimi sağlayan, önemli bir bilgi aktarım etkinliği olan çeviri, çok yönlü, karmaşık ve disiplinler arası bir olgudur. Çeviri, aynı zamanda iki farklı dil ve kültürün iç içe geçtiği bir etkinlik olup, iki dil ve kültür arasında köprü görevini üstlenmektedir. Dil ve kültürü birbirinden ayrı düşünmemiz mümkün değildir. Buradan hareketle, kaynak dilden hedef dile çeviride kültürel unsurlar en önemli olgu olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Dolayısıyla farklı iki dil arasında yapılan her çeviri etkinliğinde aynı zamanda kültür aktarımı da yapılmış olmaktadır. Kültür aktarımının en yoğun gerçekleştiği çeviri alanı ise edebi çeviridir. Çevirmenin görevi, bahsedilen bu aktarımda söz konusu kültürel unsurlara hedef dilde en uygun karşılıkları bulmak ve yazarın üslubunu koruyarak edebi eserin sözcük bilgisi, dilbilgisi kuralları ve kültürel öğelerini hedef dil okurunun anlayabileceği bir biçimde hedef dile taşıyabilmektir. Bundan dolayı çevirmen her iki kültürü de iyi tanımak zorundadır. Bunu başarabilmek için çevirmen bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çeviri kuramlarından yararlanmaktadır. Bilim insanları, çeviribilime ilişkin farklı kuramlar ortaya koymuşlardır. Bu kuramlar çeviri sürecine ışık tutmaktadır. Bu çalışmada, Türk yazar Halide Edip Adivar tarafından kaleme alınmış olan “Türk’ün Ateşle İmtihanı” adlı edebi eserin “Die Feuerprobe der Türken” adlı Almanca çevirisinde kültürel öğeler, Gideon Toury’nin betimleyici çeviri araştırmaları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada, ele aldığımız edebi eserin içerdiği kültürel öğelerin çevirisi kapsamında “dini öğelerin aktarımı”, “deyim ve atasözlerin aktarımı” ve “özel isimlerin aktarımı” şeklinde üç başlık altında, kaynak metnin kültürel öğelerinin hedef metne nasıl çevrildiği örneklerle açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebi çeviri, betimleyici çeviri, kültür aktarımı, Halide Edip Adivar, Gideon Toury

An Analysis of the Transmission of Cultural Components in Literary Texts by Using Descriptive Translation Research

Abstract: Translation, which helps various communities and individuals who speak different languages to communicate with one another and which is a significant activity for transfer of knowledge, is a multifaceted, complicated and interdisciplinary phenomenon. Translation is also an activity where two different languages and cultures mingle, thus, it takes on the task of building a bridge between these two languages and cultures. It is impossible to conceive language and culture independent of each other. From this point of view, during translation from the source language to the target language cultural components appear as the most important fact. Hence, by each translation activity between two different languages some cultural transfer occurs as a matter of fact. Literary translation is the one where most cultural transfer is realized. Here, translator’s task is to find the most appropriate equivalence of the cultural components in the target language and while protecting the style of the writer to transfer the vocabulary items, grammar rules and cultural components of the

*) Dr.Öğr.Üyesi Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi (eposta: ltanrikulu@nevsehir.edu.tr)

literary work in a way that the target reader can understand correctly. Therefore, translator has to know well both cultures. To be able to do this translator employs some translation theories either consciously or unconsciously. Scientists have grounded various theories on translation. These theories shed a light on translation process. In this study, the cultural components of "The Turkish Ordeal" by Turkish author Halide Edip Adivar are compared with its German translation "Die Feuerprobe der Türken" and reviewed within the frame of Gideon Toury's descriptive translation research. In our study, the content of the literary work is approached under three headings such as "transfer of religious components", "transfer of idioms and proverbs" and "transfer of proper nouns" and how the cultural components of the source text is translated into the target language is exemplified.

Keywords: *Literary translation, descriptive translation, cultural transfer, Halide Edip Adivar, Gideon Toury*

Makale Geliş Tarihi: 18.06.2018

Makale Kabul Tarihi: 06.10.2018

1.Giriş

A. Yazar

Halide Edip Adivar, 1884 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Mehmet Edip Bey, annesi Fatma Berifem Hanım'dır. Annesini küçük yaşta veremden kaybetmiştir. Halide Edip, Üsküdar Amerikan Kız Koleji'ni bitirdi. 1901 yılında matematikçi Salih Zeki Bey ile evlendi. Bir süre sonra eşinden ayrılıp öğretmenlik yaptı. Türk Ocağı'nda görev aldı. Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Mehmet Emin Yurdakul ile birlikte çalıştı. Lübnan ve Şam'da Kız Okulları Genel Müdürlüğünü sürdürürken Doktor Adnan Bey ile evlendi. Yunanlıların İzmir'i işgal etmeleri üzerine Sultanahmet Mitingi'nde ünlü konuşmasını yaptı. Ardından eşile birlikte Ankara'ya geçerek Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne katıldı. Terakkiperver Fırkası'nın kapatılmasının ardından eşile birlikte yurt dışına çıktı. Çeşitli Avrupa üniversitelerinde dersler verdi. Yurda dönüşünde 1939 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Profesör öğretim üyesi olarak görev aldı. 1950 yılında Demokrat Parti listesinden İzmir milletvekili olarak TBMM'ye girdi ve bağımsız milletvekili olarak görev aldı. 1954 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde Siyasi Vedaneme başlıklı bir yazı yayımlayarak bu görevinden ayrıldı ve tekrar üniversitede görev aldı. Halide Edip Adivar, 9 Ocak 1964 tarihinde İstanbul'da 80 yaşındayken böbrek yetmezliği nedeniyle yaşamını yitirdi. Adivar, Milli Edebiyat Döneminin tanınmış ilk kadın romancısı ve hikâyecisidir. Gördüğü eğitim sebebiyle Doğu-Batı sentezini en başarılı şekilde yapabilen yazarlarımızdandır. Cumhuriyet döneminin en çok okunan eserlerini yazmıştır. Kitaplarının bir kısmı da batı dillerine çevrilmiştir.

Eserleri: Roman: Seviye Talip, (1910); Raik'in Annesi, (1910); Handan, (1912); Yeni Turan, (1912); Son Eseri, (1913); Mev'ut Hüküm, (1918); Ateşten Gömlek, (1922); Kalp Ağrısı, (1924); Vurun Kahpeye, (1926); Zeyno'nun Oğlu, (1928); Sinekli Bakkal, (1936); Yolpalas Cinayeti, (1937); Tatarcık, (1939); Sonsuz Panayır, (1946); Döner Ayna, (1954); Akile Hanım Sokağı, (1958); Kerim Ustanın Oğlu, (1958); Sevda Sokağı Komedyası, (1959); Çaresaz, (1961); Hayat Parçaları, (1963); **Hikaye (Öykü):** Harap

Mabetler, (1911); Dağa Çıkan Kurt, (1922); **Hatıra (Anı)**: Türk'ün Ateşle İmtihanı, (1962); Mor Salkımlı Ev, (1963); **Tiyatro Oyunları**: Kenan Çobanları, (1916) ve Maske ve Ruh (1945). **Diğer eserleri**: İngiliz Edebiyatı Tarihi, (3 cilt, 1940-49); Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri, (1954,1955; İngilizce ve Urduca'ya da çevrildi); Gazete ve mecmualardaki diğer incelemeleri, fikri yazıları ve tercümeleleri.

B. İncelenen Eser

Halide Edip Adivar, Türk'ün Ateşle İmtihanı eserinde, I. Dünya Savaşı sonrasında Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen zaman diliminde Türk insanına kurtuluş savaşı zamanında yapılan eziyetlerin ve işkencelerinin anlatıldığı ve bu savaş esnasında insanımızın verdiği milli mücadeleyi ortaya koyan bir kitaptır.

C. Çevirmen

Ute Birgi-Knellessen, 1938'de doğdu; uzun seneler İstanbul'da yaşadı; 1980'de İsviçre'ye göç etti; İsviçre'nin Bern şehrinde İslamoloji ve Ön Asya Arkeolojisi okudu; o zamandan beri serbest edebi çevirmen olarak çalışmakta; 26 Şubat 2014'de Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Robert Bosch Vakfı tarafından Tarabya Çeviri Ödülüne layık görüldü.

1. Eserleri

Hasan Sabbah: Güngör Dilmen [Kurt Mäder ile birlikte] (1992) Spuren der Osmanenherrschaft im heutigen Damaskus (1993) Scheich Bedreddin und seine Spiegelung in der zeitgenössischen türkischen Literatur (1994)

2. Çevirileri

Gürsel, Nedim: Der Eroberer (1998)

Oker, Celil: Schnee am Bosphorus: Remzi Ünals erster Fall (2000)

Altan, Ahmet: Der Duft des Paradieses (2004)

Anar, İhsan Oktay: Der Atlas unsichtbarer Kontinente (2004)

Ali, Sabahattin: Der Dämon in uns (2007)

Oker, Celil: Foul am Bosphorus: ein Fall für Remzi Ünal (2008)

Ali, Sabahattin: Die Madonna im Pelzmantel (2008)

Adivar, Halide Edip: Mein Weg durchs Feuer: Erinnerungen (2010)

Eloğlu, Metin: Fast eine Geschichte (2012)

Ali, Sabahattin: Yusuf (2014)

Kutlu, Mustafa: Wie mein Vater Sozialist wurde und ich mich verliebte (2016)

Soysal, Sevgi: Tante Rosa (2016)

II. Kuramsal Çerçeve: Betimleyici Çeviri Araştırmaları

Tarih geçmişini insanoğlunun var oluşuna kadar uzanan çeviri etkinliği vasıtasıyla dünyadaki olup bitenleri, bilim, teknik ve diğer alanlardaki gelişmeleri yakından izleme, yabancı kültür ürünlerini tanıma, kendi kültürümüzü kendi dilimizde yazılmış eserleri, dünyaya tanıtmaya ve onların istifadesine sunma fırsatı elde ediyoruz.

Dilin en önemli işlevi kuşkusuz iletişimdir. Dilin iletişim işlevinden hareketle, bilim ve teknolojinin etkisiyle gelişen ve küreselleşen dünyada çeviri etkinliğinin diller arası düzeyde iletişimin vazgeçilmez bir ögesi olduğu, yadsınamaz bir gerçektir. İnsanın var oluşunu kuşatan dil, sosyokültürel bir varlık olan insanın yaşamsal gereksinmesinin kaynağı olan çeviri edimini gerekli kılmıştır.

20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan ve yeni bir disiplin olan çeviribilim vasıtasıyla hem dilsel hem de bir kültür aktarımı gerçekleşir. Özellikle yazınsal metin çevirilerinde kültürel öğelerin erek kültüre aktarımında çevirmen kilit rol oynamaktadır. Çünkü kaynak metindeki dini öğeler, deyim, atasözleri ve özel isimleri erek kültüre aktarmak kolay değildir. Çevirmen hem kaynak hem de erek dil ve kültürel özelliklerini çok yakından bilmesi gerekir. İsraili çeviribilimci Gideon Toury, kültürü de dil kadar ön planda tutan kuramcı Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramından etkilenerek "In Search of Theory of Translation" adlı kitabında kendi kuramının ilkelerini tanıtır. Toury'e göre çeviri mutlak kriterlerle değil, normlarla tanımlanır. Norm, bir toplum tarafından kabul edilen değerlerin çevirisidir. (1995: 53-62) Toury, çeviri işlemi işlemi sırasında, öncül normlar, süreç öncesi normlar ve süreç normları olmak üzere üç tip normdan söz eder.

Öncül normlar çevirmenin kaynak ve hedef metinlerinden ve bu metinlerin dahil olduğu kültürel sistemden hangisine odaklanılacağına belirlendiği temel normlardır. Kaynak metin normları baskınsa yeterli çeviri (adequate translation), hedef metnin normlar baskınsa kabul edilebilir çeviri (acceptable translation) söz konusu olur. Süreç öncesi normlar, bir çevirinin neden çeviri için seçildiğini gösteren çeviri politikasının yanı sıra; çevirinin bir ara dilden mi yoksa kaynak dilden mi yapıldığını gösteren çevirinin doğrudanlığı ile ilgilidir. Süreç normları hedef metinle ilgili matris normları ve metinsel-dilsel normları içerir. Matris normları çeviri metninin nasıl bölümlendiği, dipnot dahil herhangi bir ekleme veya çıkarmaya tabi tutulup tutulmadığı ile ilgilidir. Metinsel-dilsel normlar ise hedef dilse sözcük ve ifade seçimi, sözcük ve ifade düzeyinde üslupla ilgili çevirmen tercihlerinin nasıl bir davranış sergilendiğini betimlemeye yöneliktir (Suçin,2013:s.56-57).

A. Toury'e göre "betimleyici çeviri araştırmaları yöntemi üç aşamadan oluşur:

1. Öncelikle çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem ya da erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir.

2. Kaynak ve erek metinler karşılaştırılarak deyiş kaymaları saptanır, her iki metinden seçilerek ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve altta yatan çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır.

3. Gelecekte çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır (Gürçağlar,2016:135)

III. Karşılaştırmalı İnceleme

Bu çalışmada Halide Edip Adıvar'a ait "Türkün Ateşle İmtihani" adlı eserinin Almanca çevirisi "dini ögelerin aktarımı", "deyim ve atasözlerin aktarımı" ve "özel isimlerin aktarımı" İsrail'li Çeviribilimci Gideon Toury'nin Betimleyici Çeviri Araştırmaları ışığında incelenmiştir :

Örnek 1:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Beyaz sakallı bir adamın:" Allah, Allah! " diye üstünü başını yırttığı görülüyordu. Kalabalık sağa sola ayrılmaya başlarken, orta yerdeki kadınlar mıhlanmış gibi duruyorlardı.(s. 38)
------------------	--------	---

Die Feuerprobe der Türken	der	Erst als ein weißbärtiger Turbanträger aufstand, seine Kleider zerriss und laut "Allah, Allah hilf uns!" schrie, ging die Menge ein wenig auseinander. Die Frauen blieben jedoch wie angewurzelt stehen. (s. 269)
---------------------------	-----	---

Çevirmen burada kaynak metinde geçen "Allah, Allah" ifadesini "Allah, Allah bize yardım et!" şeklinde erek metne çevirmiştir. Kaynak metinde Allah sözcüğünü aynen kaynak metinden erek metne aktarmıştır. Kaynak metinde olmayan "Bize yardım et! İfadesini eklemiştir.

Örnek 2:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Minarelerden gelen seslere, kalabalık arasındaki yüzlerce ulema, Müslümanlık'ın bir nakaratı olan " Allahu Ekber, La ilâhe illâllah, Vallahu Ekber, Allahu Ekber Velilhamd " ile bu seslere katılıyordu (s. 41)
------------------	--------	--

Die Feuerprobe der Türken	der	Als der Gebetsruf von den Minaretten erklang, stimmten auch die Geistlichen und Ordensangehörigen in der Menschenmenge in den ewigen Refrain der Muslime ein:"Allahu ekber, Lâ ilâha illallah."(s. 272)
---------------------------	-----	---

Kaynak metinde geçen ve kurban bayramı günlerinde arefe günü sabah namazından itibaren bayramın dördüncü günü ikinci namazına kadar farz namazlardan sonra birer defa getirilen ve anlamı "Allah herşeyden yücedir, Allah'tan başka tanrı yoktur. O Allah her şeyden yücedir. Hamd Allah'a mahsustur" anlamına gelen teşrik tedbiri

denilen“Allahu Ekber, La ilâhe illâllah, Vallahu Ekber, Allahu Ekber Velilhamd” ifadesini çevirmen tam olarak erek metne aktaramamıştır. Yalnızca “Allahu ekber, Lâ ilâha illallah” ifadesini kaynak metindeki şekliyle erek kültüre aktarmış ve eksik aktarmıştır. Aynı zamanda bunun ne demek ifade ettiği hususunda bir açıklamada bulunmamıştır.

Örnek 3:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Halide bu harikulade teraneyi dinlerken kendi kendine şunları söylüyordu: “İnsanların kardeşliğini ve barışını ifade eden İslamiyet ebedidir. Batıl inançlar ve dar görüşler İslamiyet değil. Allah'tan gelir gerçek İslamiyet ” (s. 42)
Die Feuerprobe der Türken	der	Während Halide diesem wunderbaren Gesang lauschte, sprach sie zu sich selbst: “Der Islam als Botschaft des Friedens und der Brüderlichkeit ist ewig. Nicht jener Islam, der sich in Engstirnigkeit und Aberglauben verfängt. Der echte Islam kommt von Gott” (s. 272)

Kaynak metinde geçen dini terimleri çevirmen birebir erek metne aktarmıştır.

Örnek 4:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	O sabah, yatağımın başında, namaz kılacak gibi diz çökmüş oturan Mahmure Abla 'nın yüzünü hiç unutmayacağım(s. 73)
Die Feuerprobe der Türken	der	Als ich am folgenden Morgen erwachte, kniete meine Schwester Mahmure vor meinem Bett, als ob sie betete.(s. 300)

Türkçemizde abla sözcüğü sözlükte 1-Bir kimsenin kendisinden büyük olan kızkardeşi. 2-Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın. 3-Erkeklerin kız veya kadınlara seslenirken söylediği söyledikleri söz. (TDK, s.4) şeklinde ifade edilmektedir. Çevirmen bunu erek metne sadece “Schwester/kızkardeş şeklinde aktarmış, kitabın sonunda açıklamada bulunmuştur.

Örnek 5:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Pencerede oturmuş, uzaktaki ışıkları ve Sultantepeci'nin karanlık evlerini, aynı zamanda tekkeye çıkan dar ve küçük
------------------	--------	---

yokuşu gözden geçiriyordum. Önce hiçbir hareket **gözüme çarpmadı.** (s. 81)

Die Feuerprobe der Türken Ich saß am Fenster und beobachtete die in einiger Entfernung nur schwach beleuchteten Häuser von Sultantepe und den dunklen steilen Weg, der zur Tekke heraufführte. Zunächst konnte ich nichts Auffälliges wahrnehmen (s. 308)

“Göze çarpmak” deyimi sözlükte “dikkati çekecek görünüşte olmak” (S.680) anlamındadır. Çevirmen burada sözcüğü sözcüğüne bir çeviriyle erek kültüre aktarmıştır.

Örnek 6:

Türk'ün Ateşle Sigara sarmakta devam ederek ve nihayet kibriti çakıp İmtihani sigarayı yakarken, **yüreğim ağızma geldi** (s. 83)

Die Feuerprobe der Türken Ich drehte ungerührt meine Zigarett weiter, doch als ich ein Streichholz entfachte, um sie anzuzünden, begann mein Herz heftig zu klopfen (s. 311)

“Yüreği ağızına gelmek” deyimi sözlükte “Birdenbire çok korkmak” (TDK,s.954) anlamında kullanılmaktadır. Almanca sözlükte “es mit der Angst bekommen”(s.1039) karşılığı bulunan deyimi çevirmen “Yüreğim şiddetle çarpmaya başladı” şeklinde erek metne aktarmıştır.

Örnek 7:

Türk'ün Ateşle Kumandan dedi ki: O silah kaçırır. Biraz **çenesi düşüktür** İmtihani (s. 98)

Die Feuerprobe der Türken Der Kommandant stellt ihn mir vor: Ein großartiger Waffenschmuggler, nur leider auch ein wenig geschwätzig (s. 326)

TDK sözlüğünde “yerli yersiz konuşup gevezelik etmek” (s. 519) anlamına gelen çenesi düşmek” deyimini çevirmen erek metne birebir çeviriyle aktarmıştır.

Örnek 8:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Anaları ayakta bana tatlı tatlı gülümseyerek bakıyordu. Hiçbir şey sormadı. Yalnız dedi ki: İstanbul'da kan gövdeyi götürüyormuş (s. 99).
Die Türken	Feuerprobe der	Die Mutter der Mädchen lächelte mich an. Mit keinem Wort fragte sie nach meinem Woher und Wohin. Sie sagte nur, sie habe gehört, dass es in Istanbul zu blutigen Gemetzeln gekommen sei (s. 327)

Kaynak metinde geçen “kan gövdeyi götürmek” deyimini, sözlükte “çok kan dökülmek” (s. 1293) anlamındadır. Çevirmen burada birebir çeviri yaparak erek kültüre kaynak metni aynı şekilde aktarmıştır.

Örnek 9:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Köyden uzaklaştıktan sonra, üç defa ateş edilmesini bekleyiniz. Bu, yolun emniyette olduğuna işaretidir. Ondan sonra, Çal köyünün sırtını tırmanırsınız. Allah yardımcınız olsun. Allahaismarladık! (s. 115)
Die Türken	Feuerprobe der	Wenn ihr drei Schüsse hört, ist der Weg frei. Beginnt dann mit dem Anstieg zum Dorf Çal. Möge Allah euch beistehen. Auf Wiedersehen! (s. 342)

Çevirmen burada kaynak metinde geçen “Allah yardımcınız olsun. Allahaismarladık” ifadelerini birebir çeviri yaparak erek kültüre kaynak metni aynı şekilde aktarmıştır.

Örnek 10:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Arslan Kaptan'la ben önde, ötekiler arkada olmak üzere dizi halindeydik. Okar fırtınasının içinde yürürken arkamızdan Mesut Dayı ile Şükrü Bey sesleniyorlardı: Allah selamet versin. Allah yolunuzu açık etsin! Kadınlar da ağlayarak aynı sözleri tekrar ediyorlardı. (s. 115)
Die Türken	Feuerprobe der	Mit Arslan Kaptan und mir an der Spitze brach unser kleiner Tross auf. Während wir uns durch den Schneesturm kämpften, hörten wir noch lange die guten Wünsche von

Onkel Mesut und Şükrü Bey. Die Frauen weinten und wiederholten ihre Segenswünsche: “Möge Allah euch schützen und eure Wege ebnen!”(s. 342)

Kaynak metinde geçen isimler “Mesut Dayı ile Şükrü Bey” çevirmen tarafından aynen erek metne aktarılmış. “Onkel” sözcüğü Almancada hem dayı hem amca anlamına gelmektedir. Dayı, annenin erkek kardeşidir. Bey, erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözüdür(TDK, s.320). Çevirmen bunlarla ilgili açıklamada da bulunmamıştır. “Allah selamet versin” sözlükte 1-Yola çıkanlara “Tanrı kazadan beladan korusun” anlamında söylenen bir esenleme sözü.2-uzaktaki tanıdıklar anılırken kullanılan bir söz.(s.100) ve “Allah kazalardan belalardan korusun, güle güle git güle güle gel, yollarda olumsuzluklara karşı yolun açık olsun” anlamında ifade edilen “Allah yolunuzu açık etsin” ifadesini çevirmen erek metne “Allah sizi korusun ve yolunuzu düzeltsin” şeklinde erek kültüre aktarmıştır.

Örnek 11:

Türk'ün İmtihanı	Ateşle	Miralay Kazım, Bekir'i yanına çağırarak dedi ki: Köye dört nalla git! Beş dakikadan fazla sürmez. Eğer tehlike varsa, üç defa ateş et. Eğer on beş dakika zarfında etmezsen, bir mesele olmadığımı anlarım. (s. 118)
Die Feuerprobe der Türken		Oberst Kazım rief Bekir zu sich heran und befahl: Reite schnell in das Dorf da unten, in fünf Minuten bist du sicher dort. Wenn du Gefahr witterst, schieß dreimal kurz hinuntereinander. Wenn ich in den nächsten fünfzehn Minuten nichts von dir höre, nehme ich an, dass kein Grund zur Beunruhigung besteht. (s. 346)

“Dörtnal” sözlükte 1-Atın en hızla koşma biçimi. 2-Bir işi çok çabuk yapma, acele etme (s. 717) anlamında kullanılmaktadır. Kaynak metinde geçen bu ifadeyi çevirmen erek metne birebir çeviri yaparak aktarmıştır.

Örnek 12:

Türk'ün İmtihanı	Ateşle	Bu ara, şehrin dış mahallelerinden kıvrıla kıvrıla geçerken, kimseye görünmeden, istasyon civarındaki boş bir eve kapağı atmak istiyorduk (s. 125)
------------------	--------	---

Die Feuerprobe der Türken	Inzwischen zogen wir einzeln und mit einigem Abstand zueinander- unsere Gruppe war inzwischen noch angewachsen- durch die Außenbezirke der Stadt. Wir mussten ein leer stehendes Haus in der Nähe des Bahnhofs erreichen, bevor man auf uns aufmerksam wurde. (s. 354)
---------------------------	--

Kaynak kültürde geçen “kapağı atmak” deyimini “sıkıntısız, rahat bir yere sığınmak, kaçıp kurtulmak” anlamındadır. Bunu çevirmen kaynak metne sadık kalarak erek kültüre birebir çeviri yaparak aktarmıştır.

Örnek 13:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Yarın görüşürüz, Ali Rıza. Allah rahatlık versin (s.265)
Die Feuerprobe der Türken		Wir reisen doch morgen ab, Ali Rıza, tröstete ich ihn und wünschte ihm eine gute Nacht. (s. 497)

Kaynak metinde geçen ve türk kültüründe “genellikle yatmaya gidilirken söylenen bir iyi dilek sözü” olan “Allah rahatlık versin” ifadesini çevirmen erek kültüre birebir çevirmiştir.

Örnek 14:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Bunu dedikten sonra, kollarını sıvadı. Bahçedeki çeşmede abdest aldı , akşam namazını kılmaya hazırlanıyordu. (s. 319)
Die Feuerprobe der Türken		Ich erinnere mich noch genau, wie sich nach diesen Worten ihre Ärmel aufkrempelte und sich am Brunnen des Gartens für das Abendgebet wusch. (s. 556)

Çevirmen burada “abdest alma” ifadesini erek metne çevirmemiştir. Kaynak metni Almancaya “bu sözlerden sonra kollarını sıvadı, akşam namazı için bahçedeki çeşmede yıkandığını hatırlıyorum” şeklinde aktarmıştır.

Örnek 15:

Türk'ün İmtihani	Ateşle	Zavallı, nasıl bir endişe ile yüzümü inceliyor, Paris modeli esvaplarla tekrar göze gireceğini umuyordu. (s. 324)
------------------	--------	--

Die Feuerprobe der Türken	Wie besorgt sie mich ansah, als wolle sie in meinem Gesicht die Bestätigung lesen, dass sie, wenn sie nur gesund und elegant gekleidet zurückkäme, auch die Gunst Mustafa Kemal Paşas wiedergewinnen könne! (s. 562)
------------------------------	---

Kaynak metinde geçen “göze girmek” deyimini, sözlükte “ davranış ve yetenekleriyle ilgi ve önem kazanmak” (s. 978) anlamındadır. Çevirmen burada kaynak metne sadık kalarak birebir çeviri yapmıştır.

IV. Sonuç

Düz yazı çevirisinin yanı sıra dini ögeler, deyimler, atasözleri ve özel isimlerin çevirisinde çevirmene çok büyük görevler düşmektedir. Çeviri metinle kaynak metni karşılaştırdığımızda eşdeğerlik açısından en çok karşılaşılan sorun kültürel farklılıklardan kaynaklandığını görmekteyiz. Çevirmen bundan dolayı kaynak dilde söylenen bu ifadelerin anlamlarını ve verdiği mesajları çok iyi anlaması ve erek kültüre de çok iyi hâkim olması gerekir. Ancak bu sayede ifadelerdeki etkiyi erek dile aktarabilir.

Bu çalışmada “Türk’ün Ateşle İmtihani” adlı eserin Almanca çevirisi betimleyici çeviri çalışmaları ışığında incelenmiştir. Kaynak metnin kültürel ögelerinin erek metinde nasıl yer aldığı, eşdeğerliğin nasıl sağlandığı örneklerle açıklanmıştır. Toury’nin süreç öncesi normları değerlendirildiğinde eserin çevirmen tarafından doğrudan kaynak dilden çevrildiği, bir aradilin söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. Eserin genelinde dini ögeler, deyim, atasözü, ve özel isimlerin çevirisinin incelenmesinde, bir kısım kelimelerin birebir çeviri ile aktarılırken, bir kısmı da erek kültürün okuyabileceği şekilde kitabın sonunda açıklamalarla aktarılmış ve bir kısmı da tamamen çevrilmiştir. Söz konusu bu durumda çevirmenin aynı anda hem “yeterli çeviri” anlayışını hem de “kabul edilebilir çeviri” anlayışını benimsediğini göstermektedir.

Kaynaklar

- Adivar, H.A. (2007). *Türk’ün Ateşle İmtihani*, İstanbul, Can Yayınları.
- Adivar, H.A.(2010). *Die Feuerprobe der Türken in Mein Weg durchs Feuer* (Übersetzerin: Ute Birgi-Knellessen), Zürich, Unionsverlag.
- Steuerwald, K. (1998). *Almanca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, ABC Yayınevi.
- Steuerwald, K. (1998). *Türkçe-Almanca Sözlük*, İstanbul, ABC Yayınevi.
- Suçin, M. H. (2013). *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, İstanbul, Say Yayınları.
- TDK, (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yay.
- TDK, (1978). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yay.
- Toury, G. (1995). *The Nature and Role of Norms in Translation, Descriptive Translation Studies an Beyond*, Amsterdam, John Benjamins Publishing House.

Copyright of Journal of Graduate School of Social Sciences is the property of Ataturk University, Graduate School of Social Sciences and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.